

مطالعات اسلام‌شناسی و شیعه‌شناسی در دانشگاه‌های انگلستان

محمد روحانی*

دانشگاه بیرمنگام (Birmingham University)

پذیرش و تحصیل

این دانشگاه یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین مراکز مطالعاتی اسلام در اروپاست و با مرکز «اسلام و مسیحیت» پرفسور جان اسپوزیتو در دانشگاه «جرج تاون» (واشنگتن) همکاری نزدیکی دارد.

در این دانشگاه، دانشجویان با فرهنگ‌ها و زمینه‌های گوناگون علمی پذیرفته می‌شوند و با بهره‌گیری از استادان مجرب با علایق و تخصص‌های گوناگون و با رویکردهای مختلف، برایشان اسلام تدریس می‌شود. روش‌های آموزشی شامل سخنرانی، کارهای تحقیقاتی و جلسات گفت و شنود می‌باشد. این برنامه‌ها جاذبه‌های خاصی برای مسلمانان جهان غرب دارند. استادان نیز از فرهنگ‌ها، تخصص‌ها و کشورهای گوناگون برگزیده شده‌اند.

*. کارشناس مترجمی زبان انگلیسی.

مطالعات علوم اسلامی در ساختار واحدی طراحی شده و دانشجویان را قادر می‌سازند اهمّ موضوعات درسی را فراگیرند و همچنین با زیر و بم موضوعات مورد علاقه خود در زمینه اسلام‌شناسی آشنا شوند. همراه واحدهای اجباری، چندین واحد اختیاری نیز ارائه می‌شوند. همچنین از اهداف این برنامه آشنایی دانشجویان با مهارت‌های قابل انتقال تحقیقی و مطالعاتی و آماده‌سازی آنان برای آینده می‌باشد.

برای یادگیری اسلام، باید میزان دانش قرآن و حدیثی فرد بالا باشد و نیز سطح آشنایی وی با وقایع و تاریخ قرآنی در حدّ خوبی باشد. از این‌رو، دروس اصلی این مقطع شامل مطالعات قرآنی و تفسیر قرآن است و به همین دلیل، دانشجویان تشویق می‌شوند تا زبان عربی را به عنوان یک درس اختیاری فراگیرند. دانشجویان باید در زمینه اندیشه‌های اسلامی نوین و سنتی، مهارت‌های لازم را کسب کنند. دروس اختیاری نیز به همین منظور طراحی شده‌اند که هم مهارت‌های علمی را افزایش دهند و هم میزان تأثیرگذاری دین بر زندگی انسان را تبیین کنند.

در سال اول تحصیلی، پایه‌های آموزشی، علمی دانشجویان پی‌ریزی می‌شوند. بر همین اساس، دروس این سال شامل پژوهش انتقادی از تاریخ و اندیشه اسلامی و درآمدی بر فراگیری قرآن و سنت است. دانشجویان نیز باید با فقه، زبان عربی، عبادات و ادیان جهان آشنا شوند.

سال دوم نیز شامل مراحل تکمیلی و مراحل عمیق آموزشی علوم اسلامی است. عموماً بحث‌های جامعی نسبت به قرآن و حدیث و کاربرد آن‌ها در جهان مدرنیته مطرح می‌شوند. علاوه بر این، در حوزه اصلی و گسترده حقوق خانواده و حقوق تجاری با مراجعه خاص، وضعیت این دو موضوع در انگلستان مورد مطالعه قرار می‌گیرد. گستره وسیعی از جنبه‌های زندگی، تمدن و تاریخ اسلام ارائه می‌شود تا مهارت‌های علمی دانشجویان گسترش یابند. همچنین آموزش زبان عربی، که در سال اول پایه‌ریزی شده است، در سال‌های بعد ادامه می‌یابد و تکمیل می‌شود.

مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا

به‌طور کلی، مطالعات اسلامی از سال ۱۹۳۰ در دانشگاه بیرمنگام شروع به فعالیت کرد. اما مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر در «مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت» از سال ۱۹۷۶ راه‌اندازی گردید. در سال‌های اخیر، همهٔ مقاطع مزبور تحت پوشش دانشکدهٔ الهیات اداره می‌شوند.

«مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت» به دنبال معرفی سنن اسلامی و مسیحی به زبان و سبک خود ادیان می‌باشد و هرگونه مباحث جدلی و تبلیغاتی درون‌دینی را رد می‌کند. در این محیط آکادمیک، برنامه‌های متعددی از سوی مرکز برای ارائهٔ توجّحات یکسان به ابعاد نظری روابط مسیحیت و اسلام و اوضاع حال حاضر جوامع مذهبی وجود دارند.

برنامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا از اهداف اصلی مرکز می‌باشند. علاوه بر این، اعضای هیأت علمی مرکز به‌طور فعال در برنامه‌های مشاوره، تحقیق و دیگر طرح‌های جهانی شرکت دارند. این مرکز توافق‌نامه‌های رسمی مشارکت با دانشگاه «الزهر» قاهره، دانشکدهٔ عمان و کویت دارد و روابط نزدیکی با مؤسساتی در مالزی، قریزستان، پاکستان، ایران، لبنان و کشورهای اروپایی از جمله بلغارستان، کشورهای اسکانديناوی، آلمان، بلژیک و هلند دارد. همچنین این مرکز، سخنرانی‌ها و همایش‌های تخصصی را با مشارکت مؤسسات بین‌المللی از جمله سمپوزیوم مسیحیان و مسلمانان عرب برگزار می‌کند.

فعالیت‌های مرکز

در طول سال‌ها، این مرکز تعدادی از طرح‌های تحقیقاتی در رابطه با وضعیت اسلام در اروپا اجرا کرده است. از طرح‌های عمدهٔ اخیر، می‌توان به طرح «نظم تصوّف فراملّیتی» به وسیلهٔ شورای تحقیق و اقتصاد اشاره کرد.

این مرکز از سال ۱۹۹۰ به‌طور مستقل و از سال ۱۹۹۶ با مشارکت دانشگاه «جرج

تاون» یک مجله آکادمیک با عنوان اسلام و روابط مسلمانان و مسیحیان منتشر می‌کند. همچنین مجله بررسی ماهانه مسلمانان انگلستان از سال ۱۹۹۳ منتشر می‌شود که شامل چکیده‌ای از گزارش‌های نشریات در رابطه با پیشرفت‌های جامعه مسلمانان انگلستان است.

واحد‌ها و دروس مهم

مقطع کارشناسی ارشد به صورت ۱۲ ماه تمام وقت و ۲۴ ماه پاره وقت است. واحدهای درسی از عناوین ۲۰ گانه اختیاری انتخاب می‌شوند؛ از جمله:

- توسعه تاریخی اندیشه اسلامی؛
- مطالعات علوم قرآنی؛
- حدیث؛
- حقوق اسلامی؛
- تاریخ روابط مسلمانان و مسیحیان؛
- فلسفه اسلامی؛
- اسلام در آفریقا و اروپا؛
- زن در اسلام؛
- زبان عربی در قرآن و متون عربی؛
- جنبش‌های سیاسی اسلامی معاصر.

شایان ذکر است که دانشجویان باید در این مقطع، پایان‌نامه‌های خود را در حجم ۱۲۰۰۰ کلمه ارائه نمایند. در مقطع دکترا نیز پایان‌نامه باید غیر از مراجع، کتاب‌شناسی و ضمایم، دارای ۸۰ هزار کلمه باشد.

دروس مهمی که در این دانشگاه تدریس می‌شوند عبارتند از:

۱. اسلام؛

۲. درآمدی بر تاریخ اسلام (شماره درس: ۸۷۹۲ - ۰۹)؛

۳. زن در اسلام (شماره درس: ۸۰۱۲ - ۰۹)؛
۴. تحوّل جهان باستان و ظهور اسلام (شماره درس: ۸۷۳۴ - ۰۹)؛
۵. اسلام در اروپا (شماره درس: ۸۱۰۸ - ۰۹)؛
۶. فلسفه اسلامی (شماره درس: ۸۰۹۷ - ۰۹)؛
۷. تمدن اسلامی (شماره درس: ۸۱۰۱ - ۰۹)؛
۸. حقوق اسلامی (شماره درس: ۸۰۹۵ - ۰۹)؛
۹. توسعه تاریخی اندیشه اسلامی (شماره درس: ۸۰۹۳ - ۰۹)؛
۱۰. عربی قرآن (شماره درس: ۸۰۸۷ - ۰۹)؛
۱۱. تاریخ اسلام (شماره درس: ۸۰۹۹ - ۰۹).

نام استادان و محققان

استادان و محققان فعال این دانشگاه عبارتند از:

۱. پرفسور یورگن نیلسن (Pr. Jorgen Nielsen)؛
۲. دکتر مصطفی دراپر (Dr. Mustafa Draper)؛
۳. دکتر مارتین استرینگر (Dr. Martin Strange)؛
۴. دکتر گالینا یامیلانوف (Dr. Galina Yemelanova)؛
۵. بسطامی محمد خیر (b.m.khir)؛
۶. سلوا ال اوا (Salwa El-Awa)؛
۷. جبل بواین (Jabel Buaben)؛
۸. حیفای جواد (Haifa Jawad)؛
۹. زیگورد وون سیکارد (Sigvard von Sicard)؛
۱۰. سورتی (Surty)؛
۱۱. دیوید توماس (David Thomas).

فعالیت‌های پژوهشی و همایش‌ها

همچنین فعالیت‌های پژوهشی نیز در مقطع کارشناسی ارشد تا مقطع دکترا در بسیاری از رشته‌های اسلامی صورت می‌گیرند؛ از جمله:

● قرآن؛

● حدیث؛

● الهیات؛

● حقوق و فلسفه؛

● تاریخ و نهادهای اسلامی؛

● اندیشه سیاسی و مذهبی معاصر.

عناوین بعضی از تحقیقات به قرار ذیل می‌باشند:

۱. «دوراهی تولید دانش در جامعه آکادمیک غرب و فمینیست‌های اسلام‌شناس»؛

۲. «تصوف فراملیتی: قومیت، سیاست و اسلام فراملیتی»؛

۳. «مردان مقدس مسلمان در شهر راس (بلغارستان): تاریخ، افسانه و واقعیت»؛

۴. «اسلام تکثرگرا».

در زمینه برگزاری سخنرانی «اسلام‌شناسی»، گروهی از ایران به سرپرستی آیه‌الله محمد موسوی بجنوردی با هیأتی از کمیسیون «حقوق بشر اسلامی» ایران در روز جمعه ۱۹ جولای ۲۰۰۲، از «مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت» بازدید به عمل آوردند.

این کمیسیون به صورت مجزا از دولت، اما با تأیید دولت ایران به کار مشغول است. این بازدید و سخنرانی به منظور تقریب دیدگاه‌ها و بسط روابط و همکاری‌های دو جانبه صورت گرفت. در این برنامه، دکتر وردمن از دانشکده حقوق، این گروه را همراهی می‌کرد. کلیت این برنامه و جزئیات آن توسط «مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت» با عنوان چکیده‌ای از مباحث در رابطه با حوادث پس از ۱۱ سپتامبر در پایگاه دانشگاه موجود است. در طول این سفر، هیأت از انجمن شیعیان بیرمنگام و رهبر

کاتولیک‌ها نیز بازدید به عمل آورد. این برنامه در ادامه همکاری‌های تنگاتنگ این دانشگاه با دانشگاه‌های ایران صورت گرفت.

مجله

یکی دیگر از فعالیت‌های انجام شده در مرکز مطالعات اسلامی، انتشار ماه‌نامه مسلمانان انگلستان است. این ماه‌نامه از سال ۱۹۹۳ به منظور ارائه چکیده‌ای از مطالب گزارشی و مانند آن در رابطه با مسلمانان شروع به فعالیت کرد. این مجله توسط «مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت» در دانشگاه بیرمنگام منتشر می‌شود که از سال ۱۹۹۷ به صورت کامل‌تر و در شکلی نو ادامه فعالیت داده است. پایگاه اطلاع‌رسانی این مجله نیز در سال ۲۰۰۰ فعال شده است. برای اطلاعات کامل‌تر در رابطه با این مجله، به نشانی <http://www.bham.ac.uk/theology/osio> مراجعه کنید.

از سال ۱۹۹۰ نیز این مرکز یک مجله آکادمیک با عنوان «اسلام و روابط مسلمانان و مسیحیان» به طور مستقل و از سال ۱۹۹۶ با مشارکت دانشگاه «جرج تاون» منتشر کرده است.

نشانی پایگاه اینترنتی: www.bham.ac.uk

نشانی پست الکترونیک: enq@bham.ac.uk

دانشگاه آکسفورد (Oxford University)

دانشگاه آکسفورد یکی از مهم‌ترین دانشگاه‌های انگلستان محسوب می‌شود که در زمینه اسلام‌شناسی نیز فعالیت‌های گسترده‌ای دارد. بخش آموزشی این دانشگاه در مقطع کارشناسی ارشد و دکترای فعالیت دارد.

مواد درسی دوره‌های آموزشی

مواد درسی دوره‌های آموزشی، که از شاخه‌های اصلی واحدهای درسی به شمار

می‌روند و دارای دروس زیرمجموعه مربوط به خود هستند، عبارتند از:

۱. تاریخ اسلام: دوره کلاسیک و میانه، مدرّس: دکتر رابینسون (Dr. C. F. Robinson)
۲. هنر و معماری اسلامی، مدرّسان: دکتر جونز و دکتر رابی (Dr. J. Johns & Dr. J. Raby)
۳. یهود و اسلام: تعامل ادیان در خاورمیانه، مدرّس: دکتر رونالد نتلر (Dr. Ronald Nettler)
۴. اندیشه عربی دوره میانه، مدرّس: دکتر زیمر من (Dr. F.W. Zimmermann)

نام استادان و محققان

استادان برجسته‌ای که در این دانشگاه تدریس می‌کنند، به همراه تخصص آن‌ها در ذیل معرفی می‌شوند:

۱. پرفسور وان گلدر (V. Gelder)، تخصص: ادبیات عرب کلاسیک، شعر، تاریخ سبک‌های ادبی؛
۲. دکتر جان گرنی (John Gurney)، تخصص: تاریخ ایران، بخصوص صفویه و قاجار؛
۳. دکتر ترزا فیتزهربرت (Teresa Fitzherbert)، تخصص: هنر و معماری اسلامی به طور عام و ایران قرن چهاردهم به طور خاص، پروژه در دست انجام: کتاب راهنمای قرن ۱۴ ایران؛
۴. دکتر درک هوب‌وود (Derek Hopwood)، تخصص: تاریخ، اسلام معاصر، تاریخ فرهنگی؛
۵. پرفسور ویلفرد مادلونگ (Wilfred Madelung)، تخصص: زبان عربی، اسلام، تاریخ اسلام، شیعه و اسلام در ایران در دوره میانه؛
۶. دکتر جولیان رابی (Julian Raby)، تخصص: هنر اسلامی، بخصوص قرن ۱۵ و ۱۶ و عصر عثمان و امیه؛

۷. دکتر رونالد نتلر (Ronald Nettler)، تخصص: اندیشه مذهب اسلام (میان‌ه و جدید)، تاریخ روابط اسلام و یهود، ابن عربی، تفسیر سیدقطب و ...؛
۸. پرفسور آلن جونز (Alan Jones)، تخصص: اشعار عربی کلاسیک، مطالعات قرآنی؛
۹. پرفسور جیمز پیسکاتوری (James Piscatori)، تخصص: اسلام و علوم سیاسی، اندیشه‌ها و جنبش‌های سیاسی اسلام نوین.

طرح‌های تحقیقاتی و همایش‌ها

طرح‌های تحقیقاتی و امر پژوهش نیز از اهمیت خاصی در این دانشگاه برخوردارند که از آن جمله می‌توان به ۵ طرح ذیل اشاره کرد:

۱. «بازگشت به اسلام»، نویسنده: هدا/ داج (Huda Dodge)؛
 ۲. «محمد حسین فضل‌الله»، محقق: شبلی مالات (Chibli Mallat)؛
 ۳. «قوم، سیاست و اسلام فراملیتی؛ مطالعه‌ای بر فرقه تصوف بین‌المللی»، محقق: پرفسور یورگن نیلسن (Y. Nielsen)؛
 ۴. «اسلام چندفرهنگی و چندملیتی»، نویسنده: مایکل هافری (Michael Humphrey)؛
 ۵. «اسب سفید و نقش امام غایب، عاشورا و حکومت شیعی در ایران»، نویسنده: سامر الکرانشوی (Samer El-karanshawy).
- تاکنون در این دانشگاه چندین همایش بین‌المللی نیز برگزار شده که نام‌های سه عنوان آن عبارتند از:
۱. «قرن شیعه و محیط (اجتماعی - فرهنگی) ایرانیان»؛
 ۲. «مرکزیت قرآن و اسلام و فرهنگ خاورمیانه»؛
 ۳. «مذهب و جامعه در زمان قاجار در ایران».

مجله

لازم به ذکر است که مرکز علوم اسلامی در دانشگاه آکسفورد به انتشار یک مجله با عنوان *مجله مطالعات اسلامی* همت گماشته است.

این مجله دارای ماهیت چندگانه است که برای مطالعات عالمان در تمام جنبه‌های اسلام و جهان اسلام منتشر می‌شود. اهم موضوعات آن عبارتند از: تاریخ، جغرافی، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، مسائل توسعه و محیط و مقالات انتقادی و اخلاقی. هدف این مجله معرفی اسلام و آداب آن به قشر دانشگاهی، ترغیب اذهان آماده به فراگیری آموزه‌های اسلامی، تعامل اسلام با سایر ادیان، تبادل نظرات و تحقیقات و مطالب جدید و ارائه نگاهی نو از اسلام است.

نشانی پایگاه اینترنتی: www.ox.ac.uk

نشانی پست الکترونیک: webmaster@ox.ac.uk

دانشگاه کمبریج (Cambridge University)

برنامه ۴ ساله مقطع کارشناسی دانشگاه فرصتی است برای یادگیری زبان عربی و فارسی و پس از آن، فراگیری ادبیات و تاریخ خاورمیانه اسلامی از طریق سیری در متون اسلامی و قرآن، زندگی‌نامه شخصیت‌های دوره میانه، متون تاریخی، و اشعار و نثرهای نوین. واحدهای درسی با توجه به فنون ترجمه، مطالعات اشعار عربی یا افکار سیاسی قرن بیستم ارائه می‌شوند.

هدف «مرکز مطالعات اسلامی دانشگاه کمبریج» فراهم آمدن بستری مناسب برای یادگیری زبان‌های اسلامی در سال اول، آشنایی با ادبیات و تاریخ دین در سال دوم، مکالمه‌های روزمره زبان‌های کشورهای خاورمیانه و تجربه کامل سخن گفتن در سال سوم و در نهایت، در سال چهارم خو گرفتن با سبک‌های خاص دوره‌های تاریخی-ادبی است.

مقطع کارشناسی ارشد و دکترا

همچنین یک دوره دو ساله برای کارشناسی ارشد و تحقیق جامع برای مقطع دکترا در نظر گرفته شده است که متقاضیان با دانش ضروری مربوط به زبان‌های خاورمیانه و اسلام آشنا می‌شوند. ۵ درسی که در دوره کارشناسی ارشد ارائه می‌شوند، عبارتند از:

۱. تاریخ: اسلام کلاسیک تا قرن هجدهم؛

۲. تاریخ: خاورمیانه و شمال آفریقا در قرون ۱۹ و ۲۰؛

۳. ادبیات خاورمیانه؛

۴. نهادها و اندیشه‌های اسلامی؛

۵. تاریخ عثمانی.

در مقطع دکترا نیز با پشت سر گذاشتن مراحل و تکمیل دوره درسی به صورت تشریحی، دانشجویان باید در ۵ موضوع جامع ذیل، رساله‌های خود را ارائه دهند:

۱. ادبیات سنتی و نوین عرب؛

۲. ادبیات سنتی و نوین فارسی؛

۳. تاریخ اسلام؛

۴. تاریخ فرهنگی و سیاسی خاورمیانه؛

۵. تاریخ فرهنگی و سیاسی شمال آفریقا.

شایان ذکر است که زبان‌های ارائه شده در این مرکز، در قالب زبان عربی و فارسی، یعنی دو زبان اصلی کشورهای خاورمیانه از زمان ظهور اسلام در قرن هفتم است. این دو زبان کلید فرهنگ این جامعه پیچیده در زمان حال و گذشته می‌باشند.

تاریخچه زبان‌ها در خاورمیانه و سطوح گوناگون جهان و چگونگی بسط و گسترش آن‌ها به صورت کامل در پایگاه دانشگاه آمده است.

علاوه بر دروسی که در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به صورت اجمالی معرفی شدند، دو زبان عربی و فارسی نیز از دروس پایه مرکز به شمار می‌روند.

نام استادان و محققان

مدرّسان این دروس عبارتند از:

۱. نادره اوتی (Mrs. Nadira Auty)؛
۲. دکتر راشل هریس (Dr. Rachael Harris)؛
۳. دکتر کیت فلیت (Dr. Kate Fleet)؛
۴. دکتر تونی استریت (Dr. Tony Street)؛
۵. دکتر چارلز ملویل (Dr. Charles Melville)؛
۶. باسم مسلّم (Basim Musallam)؛
۷. تیموتی وینتر (Mr. Timothy Winter)؛
۸. دکتر جیمز مونت‌گمری (Dr. James Montgomery)؛
۹. پرفسور تعریف خالدی (Pr. Tarif khalidi)؛
۱۰. دکتر امیراک. بنیسون (Dr. Amira k. Bennison).

طرح‌های تحقیقاتی و همایش‌ها

مبحث تحقیقات نیز در دانشگاه از اهمیت زیادی برخوردار است. عناوین بعضی از تحقیقات صورت گرفته در دانشگاه به شرح ذیل می‌باشند:

۱. «شیعیان فلسفی نخستین؛ نو افلاطونی، اسماعیلی، ابویعقوب سیستانی»؛
۲. «شهادت و شهدا (شهادت در جهان اسلام)»؛
۳. «شورش و خشونت در حقوق اسلامی»؛
۴. «حضور پارسیان در جهان اسلام»؛
۵. «تاریخ جوامع اسلامی»؛
۶. «تجدید حقوق اسلامی»؛
۷. «درآمدی بر تمدن اسلامی»؛
۸. «تجدید حیات و اصلاحات در اسلام پیشرفته اولیه (آثار محمد الشوکانی)»؛

۹. «آمریکا و اسلام سیاسی (برخورد فرهنگ‌ها یا برخورد منافع؟)». در پایان، جا دارد از سخنرانی‌ها و همایش‌های برگزار شده در دانشگاه «کمبریج» نیز نام ببریم:

۱. «روز فلسطین» (شامل سخنرانی، پخش فیلم و مباحثه)؛

۲. «قرآن؛ پیامی برای انسانیت»؛

۳. «اسلام و ادیان جهان»؛

۴. «محمد؛ رحمتی برای بشریت»؛

۵. «اسلام و غرب، سازش یا برخورد»؛

۶. «اسلام و تهدید غرب»؛

۷. «شهروندی دوره میانه: تطبیقی برای اسلام و مسیحیت»؛

۸. «آیا اسلام برای غرب تهدید محسوب می‌شود؟»؛

۹. «مسلمان بودن و بریتانیایی بودن در قرن ۲۱»؛

۱۰. «چرا انگلستان از اسلام بیزار است؟»

نشانی پایگاه اینترنتی: www.cam.ac.uk

نشانی پست الکترونیک: webmaster@ucs.cam.ac.uk

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی